

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle uudeksi Ahvenanmaan itsehallintolaiksi

Oikeusministeriö on 12.5.2026 pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle uudeksi Ahvenanmaan itsehallintolaiksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö esittää lausuntonaan seuraavaa:

1. Ahvenanmaa-työryhmän mietintö

Sosiaali- ja terveysministeriö osallistui Ahvenanmaa-työryhmän työskentelyyn. Sosiaali- ja terveysministeriö jätti työryhmän mietintöön eriävän mielipiteen ja lausuman. Sosiaali- ja terveysministeriö kannatti osittain erilaisia ratkaisuja kuin ne, joiden mukaisesti työryhmän ehdotus laiksi Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamiseksi laadittiin.

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy mietinnön arvioon, että itsehallintolakia on muutettava siten, että itsehallintoviranomaisille turvataan selkeät toimivaltuudet valtakunnallisten terveydenhuollon tehtäviensä hoitamiseksi Ahvenanmaalla. Itsehallintolain monia perussäännöksiä ehdotetaan täydennettäväksi sopimusasetuksilla. Kuten jäljempänä lausunnosta ilmenee, sosiaali- ja terveysministeriö ei pidä sopimusasetusta soveltuvana tapana säätää toimivaltuuksista kaikissa esityksen tarkoittamissa asioissa.

Ahvenanmaan toimivalta julkista sektoria koskevista työsuopimusasioissa. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että Ahvenanmaan maakunnan hallituksen ehdottamalla toimivallan siirrolla olisi vaikutuksia sekä ministeriön hallinnonalan lainsäädäntöön että työsuojeluviranomaisen valvontatoimintaan. Sosiaali- ja terveysministeriön lainsäädännön näkökulmasta ongelmallista olisi, että työsuhteen käsitteen mahdollinen eriytyminen voisi heijastua työturvallisuus-, työterveyshuolto- ja sosiaalivakuutuslainsäädännön soveltamiseen, koska näiden säädösten soveltamisala määräytyy työsuopimuslain mukaisen työsuhteen käsitteen perusteella.

Työsuojeluviranomaisen valvonnan näkökulmasta sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että jos maakuntapäiville siirrettäisiin lainsäädäntövalta julkisen sektorin työntekijöiden työsuopimusten, työajan, lomien ja työehtosopimusten osalta, seuraisi tästä myös hallinto- ja valvontavallan siirtyminen valtakunnalta Ahvenanmaan viranomaisille. Tämä merkitsisi, että työsuojeluviranomaiselle kuuluva valvonta jakautuisi tältä osin valtakunnan ja Ahvenanmaan välillä. Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että ehdotettu toimivallan siirto koskisi myös työaikaa ja lomaa koskevaa sääntelyä, johon sisältyy työsuojeluun liittyviä säännöksiä. Työaikasääntelyn enimmäistyöajoilla ja vähimmäislepoajoilla turvataan työntekijöiden työaikasuojelua, ja työaikalainsäädännön valvonta kytkeytyy käytännössä tiiviisti työturvallisuuslainsäädännön valvontaan. Työsuojeluviranomaisen valvonnassa työaika- ja työturvallisuusasiat muodostavat kokonaisuuden, jossa työntekijöiden turvallisuutta ja terveyttä valvotaan muun muassa työaikakirjanpidon avulla. Mikäli tämä työaikasuojelua koskeva sääntely siirtyisi Ahvenanmaan toimivaltaan, rajoittuisi työsuojeluviranomaisen valvonta valtakunnan työturvallisuuslainsäädäntöön. Tämä vaikeuttaisi valvonnan toteuttamista, sekä voisi heikentää valvonnan tehokkuutta.

Sosiaali- ja terveysministeriö ei kaikilta osin jaa mietinnössä esitettyä Ahvenanmaan näkemystä siitä, että ehdotettu toimivallan siirto säilyttäisi toimivallan rajat selkeinä ja ennakoitavina. Maakunnan mukaan työsuojelun ja virkasuhdetta koskevien maakuntalainsäädännön välinen raja on toiminut hyvin käytännön soveltamisessa. Sosiaali- ja terveysministeriön käsityksen mukaan valvontatoimivallan rajapinta ei kuitenkaan ole kaikilta osin ollut ongelmaton nykytilassakaan. Virkasuhteisten työaika-suojelua sekä yhdenvertaisuuden valvontaa koskevissa kysymyksissä toimivallan rajat ovat käytännössä osoittautuneet vaikeasti hahmotettaviksi. Tämä ilmenee muun muassa näkemyseroina toimivaltaisesta valvontaviranomaisesta työelämän syrjäntäkysymyksissä. Ministeriö katsoo, että ehdotettu toimivallan siirto lisäisi näihin rajapintoihin liittyvää monimutkaisuutta ja voisi heikentää valvontatoimivallan selkeyttä.

2. Ehdotus laiksi Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamiseksi

6 §:n 2 momentti sekä 43 § ja 46 §. Sosiaali- ja terveysministeriön mielestä viranomaisten toimivaltuuksista hoitaa valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvia terveydenhuollon tehtäviä Ahvenanmaan maakunnassa tulisi säätää itsehallintolaissa, luontevana paikkana lain 46 §:ssä. Lain 43 §:ssä ehdotettu sopimusasetusmenettely terveydenhuoltoon liittyvistä toimivaltuuksista (so. itsehallintolaissa ei olisi sääntelyä viranomaisten toimivaltuuksista vaan asioista sovittaisiin sopimusasetuksella) tarkoittaisi sitä, että tehtävät tulisi ensin keinotekoisesti säätää jonkin valtakunnan viranomaisen tehtäväksi maakunnassa, minkä jälkeen tehtävät voisi siirtää Ahvenanmaan terveyden- ja sairaanhoitoviranomaiselle (Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS). Kysymys on tehtävistä, joita ei käytännössä voida erottaa muusta terveydenhuollosta ja joita valtakunnan viranomainen ei siten käytännössä voi hoitaa maakunnassa. Sääntelytapa aiheuttaisi jatkuvan riskin siitä, että viranomaisten toimivaltuuksista ei säädettä kattavasti, vaan sääntelyssä on aukkoja. Tämä ei ole sopusoinnussa perustuslakivaliokunnan esittämän kannan kanssa (PeVL 18/2022 vp, PeVL 31/2024 vp, PeVL 17/2025 vp). Ahvenanmaa-työryhmän ehdotukseen itsehallintolain muuttamisesta vuodelta 2024 sisältyi ehdotus siitä, että viranomaisten toimivaltuuksista terveydenhuollossa säädettäisiin sopimusasetuksella. Oikeuskansleri ei ollut lausuntokierroksella vakuuttunut ehdotetun sääntelytavan onnistuneisuudesta esillä olevissa perusoikeusherkissä yhteyksissä. Erityisen haastava tilanne on, jos sopimusasetusta ei ole, koska se on irtisanottu yksipuolisesti tai sitä ei ole voitu säätää. Tällöin valtakunnan viranomaisen tulisi käytännössä hoitaa tehtäviä maakunnassa.

Työryhmän lakiehdotuksen 6 §:n 2 momentissa ehdotetaan, että valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvissa asioissa Ahvenanmaan kunnille voisi eduskuntalailla säätää tehtäviä vain, jos vastaavat tehtävät säädetään valtakunnassa kunnille. Tämä tarkoittaisi sitä, että eduskuntalailla ei voisi säätää Ahvenanmaan kunnille sosiaalihuollon tehtäviä, jotka valtakunnassa säädetään hyvinvointialueiden tehtäväksi. Ehdotus yhdessä ehdotetun 43 §:n kanssa johtaisi samoihin haasteisiin, joita on kuvattu yllä terveydenhuollon viranomaisten toimivaltuuksien osalta. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, ettei ehdotetulla tavalla voida riittävästi turvata maakunnan viranomaisten toimivaltuuksia ja tätä kautta ihmisten perustuslain 19 §:ssä turvattujen perusoikeuksien toteutumista sosiaalihuollossa. Sosiaalihuollon viranomaisten toimivaltuuksista tulisi perustuslakivaliokunnan kannan mukaisesti (PeVL 18/2022 vp) säätää itsehallintolaissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö korostaa, että selkeillä viranomaistoimivaltuuksilla turvataan perustuslaissa säädetyllä tavalla ihmisten oikeutta elämään ja välttämättömään huolenpitoon sekä riittäviin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Toimivaltuuksien selkeyttäminen on ollut yksi keskeisimpiä ja kiireellisimpiä syitä itsehallintolain muutostyössä. Toimivaltuuksien selkeyttäminen itsehallintolaissa olisi perustuslakivaliokunnan edellytysten mukainen muutos, selkeyttäisi oikeustilaa Ahvenanmaan maakunnassa ja turvaisi yksilöiden perusoikeuksien toteutumista.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää perusoikeusherkässä asiayhteydessä valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisena sitä, että toimivaltuudet annettaisiin jollekin taholle irtisanottavissa olevan sopimusasetuksen turvin.

25 §:n 11 kohta. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevan kohdan lisäämisellä maakuntapäiville kuuluvien lainsäädäntövallan alojen luetteloon pyritään perusteluiden mukaan havainnollistamaan voimassa olevaa toimivallan jakoa. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää hyvänä, että perusteluissa todetaan työelämän tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kuuluvan työoikeuden alaan ja siten valtakunnan toimivaltaan.

Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää kuitenkin huomiota kohdan perusteluihin, joiden mukaan yhdenvertaisuuslain soveltamisesta annetun maakuntalain (2022:43) perusteella Ålands ombudsmannmyndighet on toimivaltainen valvontaviranomainen kaikkien Ahvenanmaan maakuntapäivien hallinnon, Ahvenanmaan maakunnan hallituksen hallinnon sekä kuntien hallinnon ja niiden alaisten toimielinten palveluksessa olevien osalta. Ministeriö katsoo, että perusteluissa esitetty antaa virheellisen kuvan voimassa olevasta toimivallanjaosta työelämässä. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus työelämässä kuuluvat työoikeuden alaan. Koska työoikeus kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan maakunnan ja kuntien palveluksessa olevien virkaehtosopimuksia koskevin poikkeuksin, valtakunnan valvontaviranomaisilla on toimivalta syrjintää ja yhdenvertaisuutta koskevissa työelämäkysymyksissä myös Ahvenanmaan maakuntapäivien hallinnon, Ahvenanmaan maakunnan hallituksen hallinnon sekä kuntien hallinnon ja niiden alaisten toimielinten palveluksessa olevien osalta. Ahvenanmaan valtuuskunta (13.4.2022, nro 18/22) on katsonut, että yhdenvertaisuuslainsäädäntöön liittyvät työsuojeluviranomaisen tehtävät ovat valtakunnan toimivaltaa myös siltä osin kuin ne koskevat maakunnan ja kuntien hallintoa. Voimassa olevan toimivallan jaon mukaan työsyryntäepäilyyn liittyvät kysymykset sekä työnantajan velvollisuuksien valvonta yhdenvertaisuuden edistämiseksi työpaikalla kuuluvat valtakunnan valvontatoimivaltaan palvelussuhteen muodosta riippumatta myös silloin, kun kyse on maakunnan viranomaisen tai Ahvenanmaan kunnan palveluksessa olevista henkilöistä. Tämä toimivallan jako on kuvattu myös Ahvenanmaan syrjintäviranomaisen verkkosivuilla <https://www.ombudsman.ax/nyheter/ny-diskrimineringslag>.

25 §:n 21 kohta. Tupakka- ja nikotiinituotteiden ja niihin liittyvien tuotteiden osalta, jotka kuuluvat itsehallintolain 25 §:n 21 kohdan mukaan maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan, on huomattava, että on olemassa myös lääkkeiksi luokiteltavia nikotiinituotteita. Lain 25 §:n 21 kohdan perusteluja tulisi täydentää toteamalla, että kohdassa ei tarkoiteta lääkkeiksi luokiteltuja nikotiinituotteita.

26 §. Lääketieteellisen tutkimuksen ja biopankkitoiminnan osalta sosiaali- ja terveysministeriö esittää, että lääketieteellinen tutkimus ja biopankkitoiminta tulisi ottaa esille 26 §:ssä eduskunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvina asioina. Voimassa oleva itsehallintolaki ei ota kantaa näitä asiaryhmiä koskevaan lainsäädäntövaltaan, mikä on joskus aiheuttanut epäselvyyttä lakien soveltamisessa. Lääketieteellistä tutkimusta ja biopankkitoimintaa koskevien kysymysten tulisi kuulua eduskunnan lainsäädäntövaltaan, koska ne liittyvät kiinteästi lääkkeitä ja lääkinnällisiä laitteita sekä ihmisen elimiä, kudoksia ja soluja koskeviin säännöksiin, jotka on ehdotuksessa lueltu eduskunnan lainsäädäntövaltaan kuuluviksi asiaryhmiksi.

26 §:n 34 kohta. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää myönteisenä, että työoikeuden oikeudenalan toimivallan jakoon ei esitetä muutoksia. Ministeriö pitää myös kannatettavana sitä, että 26 §:n 34 kohdan perusteluissa todetaan ehdotetun säännöksen vastaavan voimassa olevan itsehallintolain 27 §:n 21 kohtaa, vaikka maakunnan ja kuntien palveluksessa olevien virkaehtosopimuksia koskevaan poikkeukseen ei enää viitata. Ministeriö pitää lisäksi perusteltuna ja toimivallan jakoa

selkeyttävänä, että perusteluissa täsmennetään, mitä työoikeuden piiriin kuuluva työsuojelu pitää sisällään. Työsuojelun käsitteen avaaminen siten, että siihen kuuluvat työpaikan turvallisuus, työntekijöiden fyysinen ja psykososiaalinen työympäristö, työsuojeluyhteistoiminta, työterveyshuolto sekä työssä käytettäväksi tarkoitetut tekniset laitteet, edistää toimivallan jaon selkeyttä ja tukee toimivaltasäännösten johdonmukaista tulkintaa.

26 §:n 35 kohta ja 28 §. Itsehallintolain nykyisen 29 §:n 1 momentin 3 kohta koskee "kuntien palveluksessa olevien henkilöiden ja kunnallishallinnon luottamushenkilöiden työeläketurvaa sekä muiden henkilöiden työeläketurvaa 18 §:n 2 a kohdassa säädetyin poikkeuksin ja muuta sosiaalivakuutusta". Ehdotuksen tätä korvaavassa kohdassa eli ehdotetun 26 §:n 1 momentin 35 kohdassa ei enää mainita "muiden henkilöiden työeläketurvaa" vaan siinä viitataan vain kuntien palveluksessa olevien ja kunnallishallinnon luottamushenkilöiden työeläketurvaan. Onko muiden henkilöiden työeläketurvaa kuin näiden nimettyjen ryhmien työeläketurvaa koskeva maininta ehkä pudonnut vahingossa pois? Maininta myös muista henkilöistä kuin nimettyihin ryhmiin kuuluvista henkilöistä tarvitaan myös jatkossa, sillä työeläketurva kuuluisi myös jatkossa valtakunnan toimivaltaan muutamia marginaalisia poikkeuksia lukuun ottamatta (nykyisin nämä poikkeukset mainitaan 18 § 1 momentin 2 a kohdassa ja ehdotuksen mukaan ne mainittaisiin jatkossa 25 §:n 1 momentin 5 kohdassa).

Lisäksi esityksestä on pääteltävissä, että nykyisin helpotetussa menettelyssä eduskunnalta Ahvenanmaalle siirrettävissä olevat oikeudenalat on tarkoitus säilyttää tällaisina siirrettävissä olevina oikeudenaloina. Nykyisin siirrettävissä on 29 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan asia, joka koskee "kuntien palveluksessa olevien henkilöiden ja kunnallishallinnon luottamushenkilöiden työeläketurvaa sekä muiden henkilöiden työeläketurvaa 18 §:n 2 a kohdassa säädetyin poikkeuksin ja muuta sosiaalivakuutusta", mihin esityksessä myös viitataan uuden vastaavan 28 §:n perustelujen alussa. Ehdotukseen sisältyvän 28 §:n 1 momentin mukaan taas siirtämismahdollisuus koskisi "muuta sosiaalivakuutusta". Tämä ei vaikuta kattavan kaikkea sitä, minkä nykyinen sanonta kattaa, ja toisaalta kyseisen kohdan edellä luetellut kohdat 1–6 eivät koske sosiaalivakuutusta, jolloin viittaus muuhun sosiaalivakuutukseen jäisi myös kielellisesti ja johdonmukaisuuden kannalta irralliseksi.

26 §:n 43 kohta ja 28 §:n 23 kohta ihmisen elimiin, kudoksiin, soluihin ja vereen liittyen. Sosiaali- ja terveysministeriö on eri mieltä työryhmän ehdotuksesta ja katsoo, ettei työryhmän ehdotusta voida hyväksyä nykyisessä muodossaan. Ministeriö katsoo, että ihmisen elimiä, kudoksia ja soluja koskevan lainsäädäntövallan tulisi säilyä eduskunnassa, eli oikeustila tulee säilyttää ennallaan. Ehdotettuja muutoksia ei voida pitää tarkoituksenmukaisina, koska niillä tavoiteltava oikeustila jää epäselväksi. Samoin perustelujen puuttuminen puoltaa ehdotuksen hylkäämistä. Ehdotuksen tarkempi arviointi edellyttää tarvittavien perustelujen esittämistä arvioinnin tueksi.

Lisäksi 26 §:n 43 kohdassa valtakunnan lainsäädäntövaltaan ehdotetaan kuuluvaksi sukupuoleen liittyvä lääketieteellinen hoito. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää ehdotusta kannatettavana. Hoidosta ei kuitenkaan tällä hetkellä säädetä valtakunnan lainsäädännössä lukuun ottamatta sääntelyä hoidon keskittämistä terveydenhuoltolain (1326/2010) nojalla annetussa asetuksessa (valtioneuvoston asetus erikoissairaanhoidon työnjaosta ja eräiden tehtävien keskittämisestä 582/2017). Terveydenhuoltolakia ei pääsääntöisesti sovelleta Ahvenanmaan maakunnassa. Jatkovalmistelussa tulisi vielä arvioida ehdotuksen suhdetta keskittämistä koskevaan sääntelyyn.

26 §:n 46 kohta, kemikaalit. Nykyisessä itsehallintolaissa säädetään "myrkyistä". Termi on ollut aiemmin käytössä kemikaalisääntelyssä (ns. myrkkylaki), mutta nykyinen kemikaalilainsäädäntö kattaa aineita ja seoksia aiempaa laajemmin. Aineista ja seoksista käytetään kansallisessa

kemikaalilainsäädännössä yleiskäsitteenä termiä "kemikaali", kun taas EU:n kemikaalilainsäädännössä viitataan "aineisiin" ja "seoksiin" niiden vaarallisuusluokituksesta riippumatta. Tämä yhteys olisi syytä tuoda esiin, kun sana "myrky" ensimmäisen kerran mainitaan kohdassa 4.1.5.

Sosiaali- ja terveysministeriö kannattaa kemikaaleja koskevan lainsäädäntövallan keskittämistä valtakunnalle ja pääsääntöä, jonka mukaan hallintovalta seuraisi lainsäädäntövaltaa. Esityksen perusteluissa tulisi kuitenkin kuvata kemikaalisäädösten valvonnan järjestämistä Ahvenanmaalla. Ehdotuksesta ei käy riittävän selvästi ilmi, miten kemikaalien markkina- ja olosuhdevalvonta käytännössä järjestetään, mikä on eri viranomaisten välinen työnjako, eikä myöskään se, missä määrin valvonnan toteuttaminen perustuisi jatkossa suoraan lainsäädäntöön tai sitä täydentäviin sopimusasetuksiin.

Valtakunnassa Turvallisuus- ja kemikaalivirasto vastaa muun muassa kemikaalien markkinavalvonnasta, ja kemikaalilain (599/2013) 9–13 §:n mukaisesti muu valvonta on jaettu eri viranomaisten kesken. Koska esimerkiksi kuluttajakäyttöön markkinoille saatettavien kemikaalien markkinavalvonta, kemikaalien käytön olosuhdevalvonta työpaikoilla (ml. varastointi) sekä ympäristövaarojen ehkäisemiseen liittyvä valvonta edellyttävät paikallistuntemusta ja valvojan läsnäoloa, tulisi perusteluissa arvioida tarkemmin, miten valvonta on tarkoituksenmukaisinta järjestää.

Esityksen kohdassa 4.2.9 todetaan, että *"tiettyjen kemikaalien käsittely siltä osin kuin kyseessä ovat vaaralliset aineet ja seokset, lukuun ottamatta biosideja ja kasvinsuojeluaineita ("myrkyjä"), on jo ennestään kuulunut valtakunnan lainsäädäntövaltaan"*. Ministeriö kiinnittää huomiota siihen, että esitetty ei täysin vastaa voimassa olevan itsehallintolain mukaista toimivallan jakoa, joka perustuu myrkykäsitteeseen ja toimintokohtaiseen jakoon eri toimintoihin (kuten valmistukseen, käyttötarkoituksen vahvistamiseen, kauppaan ja säilytykseen), eikä kemikaalien vaarallisuusluokitteluun.

28 §. Perusteluissa mainitaan, että ehdotettu pykälä on huomattavasti laajempi kuin voimassa olevan itsehallintolain vastaava säännös. Perusteluissa todetaan seuraavaa: *"Useimpien pykälän soveltamisalaan sisällytettäväksi ehdotettujen toimivalta-alojen osalta on ehdotuksen valmistelun aikana Ahvenanmaan puolelta korostettu hallinnon fyysistä sijaintia Ahvenanmaalla ja ruotsinkielisten palvelujen saatavuutta (...) Pykälässä ehdotetut toimivalta-alat voidaan siirtää maakuntapäiville sen jälkeen, kun kussakin erillisessä tapauksessa on selvitetty, etteivät esimerkiksi EU:n lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö tai muut Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet, taikka tarkoituksenmukaisuussyyt ole esteenä siirrolle."* Perusteluista jää epäselväksi, mitkä tarkoituksenmukaisuussyyt voivat mahdollisesti olla esteenä siirrolle ja miten niitä on arvioitu etukäteen erityisesti kudosten, solujen ja elinten osalta silloin, kun ne on nimenomaisesti sisällytetty ehdotettuun säännökseen.

28 §:n 6 kohta. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää hyväksyttävänä, että työssä käytettäväksi tarkoitetut tekniset laitteet sisältyvät luetteloon eduskunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvista aloista, jotka voidaan siirtää maakuntapäiville tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Ministeriö toteaa, että 6 kohta rajautuu sellaisiin työssä käytettäväksi tarkoitettuihin teknisiin laitteisiin, jotka lukeutuvat työsuojelun alaan. Tällaisia ovat muun muassa työkäyttöön tarkoitetut koneet, henkilönsuojaimet ja erilaiset työvälineet. Työkäyttöisten teknisten laitteiden joukkoon kuuluu EU-säätelyn piiriin kuuluvien teknisten laitteiden lisäksi niin kutsuttuja harmonisoimattomia teknisiä laitteita, joista ei tällä hetkellä ole olemassa EU-tasoisia lainsäädäntöä.

28 §:n 6, 12 ja 14 kohta. Lääkinnällisten laitteiden osalta sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että on tarkennettava, mitä laitteita (6 kohta) ja mittauslaitteita (12 kohta) ehdotus koskee. Myös 14 kohdan osalta tulisi täsmentää, miltä osin kuluttajansuoja kuuluu pykälän soveltamisalaan. Kohtien ehdotetut sanamuodot ovat laajoja ja niiden voidaan tulkita koskevan myös lääkinnällisiä laitteita. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että lääkinnällisiä laitteita koskeva lainsäädäntövalta tulisi säilyttää eduskunnassa eikä 28 §:n säännösten tulisi kattaa lääkinnällisiä laitteita. Tällä perusteella esimerkiksi 26 §:n 49 kohdan viittaukset 28 §:ään tulisi poistaa tai mittauslaitteiden osalta tarkentaa, mitä välineitä termillä tarkoitetaan. Lääkinnällisiä laitteita koskevat säännökset on yhdenmukaistettu EU:ssa, ja niistä säädetään EU:n asetuksissa (EU) 2017/745 ja (EU) 2017/746. Suomessa asetusten mukaisesti nimetty kansallinen toimivaltainen viranomainen on Fimea.

28 §:n 10 ja 16 kohta. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että kohdat on muotoiltu liian laajasti. Pykälän 10 kohdassa lain 26 §:ssä tarkoitetut yhtiöt ja muut yksityisoikeudelliset yhteisöt olisi rajattava ulkopuolelle, jollei niillä nimenomaisesti viitata 28 §:ään. Pykälän 16 kohdassa tulisi ottaa huomioon, että 28 §:ssä on kyse suppeasti ja kirjaimellisesti tulkittavasta poikkeuksesta. Tämän vuoksi sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että 16 kohta tulisi poistaa.

28 §:n 23 kohta. Ehdotettavan itsehallintolain 28 §:ssä säädettäisiin eduskunnalle kuuluvan lainsäädäntövallan siirtämisestä Ahvenanmaalle tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Ehdotuksen mukaan apteekkilaitoksessa ja terveydenhuollossa toimivien ammattioikeuksia koskeva lainsäädäntövalta olisi siirrettävissä Ahvenanmaalle tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Sosiaali- ja terveysministeriö ei tue ehdotusta. Asiakas- ja potilasturvallisuus ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden liikkuminen puoltavat yhtenäistä terveydenhuollon ja apteekkilaitoksen ammattihenkilöiden ammattioikeussääntelyä sekä Ahvenanmaalla että valtakunnassa. Lisäksi valtakunnan viranomaisilla on vastuu, että lainsäädännössä on huomioitu EU:sta tulevat ammattihenkilöitä ja ammattien sääntelyä koskevat velvoitteet, eikä näin ollen ole tarkoituksenmukaista, että lainsäädäntövalta olisi siirrettävissä Ahvenanmaalle.

Ehdotuksen mukaan Ahvenanmaan maakunnalle voitaisiin siirtää lainsäädäntövalta tartuntatauteja koskevissa asioissa. Mahdollisesti pykälässä tarkoitetaan, että Ahvenanmaan maakunnassa voitaisiin säätää tartuntatauteihin liittyvistä ammattioikeuksista. Tällaista keskustelua lainsäädäntövallan siirtämisestä valtakunnalta Ahvenanmaan maakunnalle ei ole käyty maakunnan ja sosiaali- ja terveysministeriön välillä. Tartuntatautilainsäädäntö sisältää sellaista perusoikeuksiin keskeisesti liittyvää sääntelyä, ettei siihen liittyvää lainsäädäntövaltaa ole mahdollista pilkkoa miltään osin, eikä olisi asianmukaista, että Ahvenanmaan maakunnassa olisi tartuntatautitehtäviin liittyen erilaiset koulutusvaatimukset kuin muualla Suomessa. Tartuntataudit eivät noudata maantieteellisiä tai itsehallinnollisia rajoja, minkä vuoksi eri osissa Suomea ei ole mahdollista olla erilaisia tartuntatautilain säännöksiä tai erilaisia osaamisvaatimuksia.

46 §:n 9 ja 10 kohta. Ihmisten tartuntatautien torjuntatyötä ei voida itsehallintolakiuudistuksessa jättää ehdotetulla tavalla avoimeksi, sillä se on keskeinen osa jokapäiväistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Sen avulla turvataan myös perustuslain mukaisesti ihmisten oikeus elämään ja terveyteen sekä riittäviin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Samalla lailla turvataan riittävät toimivaltuudet siihen, että julkinen valta voisi turvata mm. näiden perusoikeuksien toteutumista perustuslain 22 §:ssä säädetyllä tavalla.

Lakiluonnokseen sisältyvä ehdotus ihmisten tartuntatautien torjuntatyön jättämisestä Ahvenanmaan maakunnassa avoimeksi ei ole perustuslakivaliokunnan lausuntojen mukaan mahdollista. Itsehallintolain ihmisten tarttuvien tautien torjuntaa koskevan sääntelyn selkeyttäminen

on ollut yksi keskeisimpiä ja kiireellisimpiä syitä itsehallintolain muutostyölle, joten on yllättävää, jos muutosta ei nyt tehtäisikään. Ehdotus ei myöskään ole missään määrin yksimielinen. Ahvenanmaan maakunnan hallituksen, sosiaali- ja terveysministeriön sekä oikeusministeriön kanssa on jo vuosien ajan käyty keskusteluja siitä, miten itsehallintolain 30 §:n 9 kohtaa (uudessa lakiehdotuksessa 46 §:n 9 kohta) voitaisiin muuttaa niin, että se huomioisi valtakunnan lainsäädännössä nykyisin hyvinvointialueille kuuluvien tehtävien hoidon Ahvenanmaan maakunnassa. Lisäksi toiveena on ollut selkeyttää oikeustilaa vastaamaan nykyistä oikeustilaa sen osalta, kuka tai mikä taho tosiasiallisesti vastaa mistäkin tartuntatautien torjuntatyön tehtävästä maakunnassa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on esittänyt lukuisia kompromissiehdotuksia. Keskustelussa maakunnan hallituksen, sosiaali- ja terveysministeriön sekä oikeusministeriön kesken 24.2.2026 Ahvenanmaan maakunnan hallitus painotti, että se haluaa uudistuksessa säilyttää 'status quon' – eli nykyisen oikeustilan ennallaan. Sosiaali- ja terveysministeriön kanssa on selkeä erimielisyys siitä, millainen nykyinen 'status quo' on tartuntatautilain 7 §:n sekä itsehallintolain 30 §:n 9 kohdan suhteen. Sosiaali- ja terveysministeriö ehdotti kokouksessa, että 'status quon' tosiasialliseksi säilyttämiseksi itsehallintolain 30 §:n 9 kohtaa voitaisiin muuttaa siten, että luetteloon lisättäisiin vain hyvinvointialueet. Tällöin säännös kuuluisi seuraavalla tavalla: "9) tehtävistä, jotka ihmisten ja kotieläinten tarttuvien tautien torjuntaa koskevan lainsäädännön mukaan kuuluvat valtakunnan viranomaiselle, hyvinvointialueille tai kunnille, huolehtii maakunnassa maakunnan hallitus tai muu maakuntalaissa määrätty viranomainen." Hyvinvointialueille kuuluvia tehtäviä hoidetaan Ahvenanmaalla tälläkin hetkellä maakunnan hallituksen tai muun maakuntalaissa säädetyn viranomaisen toimesta tartuntatautilakiin hyvinvointialueuudistuksen myötä otetun siirtymäsäännöksen nojalla. Todettakoon selvyuden vuoksi, että hyvinvointialueuudistuksessa tartuntatautien torjuntatyön tehtävät siirtyivät kunnilta hyvinvointialueille – muita ns. uusia torjuntatyön tehtäviä ei tuossa yhteydessä säädetty tartuntatautilakiin.

Hyvinvointialueiden lisääminen itsehallintolakiin edellä esitetyllä tavalla olisi perustuslakivaliokunnan edellytysten mukainen muutos, se selkeyttäisi oikeustilaa Ahvenanmaan maakunnassa, toteuttaisi valtakunnallista yhdenvertaisuutta tartuntatautien torjuntatyössä, turvaisi tartuntatautilainsäädäntöön liittyvien perusoikeusnäkökohtien yhdenvertaisen toteutumisen koko Suomessa, sekä säilyttäisi Ahvenanmaan maakunnan hallituksen edellyttämällä tavalla 'status quon'. Ahvenanmaan maakunnan hallitus ei ole esittänyt perusteluja sille, miksi hyvinvointialueiden lisäys ko. kohtaan ei olisi hyväksyttävissä, ja miksi itsehallintolaissa jätettäisiin avoimeksi ihmisten tartuntatautien torjuntaa koskeva osuus. Jos tämä asiakohta jätetään itsehallintolain uudistuksessa avoimeksi, miten se olisi tarkoitus tulevaisuudessa ratkaista?

Sosiaali- ja terveysministeriö on jo usean vuoden ajan tuonut esille, että sopimusasetukset eivät ole tässä käyttötarkoituksessa mahdollisia. Itsehallintolakityöryhmän mietinnössä tuodaan esille, että sopimusasetukset toimisivat jonkinlaisena turvaventtiilinä siihen saakka, että itsehallintolakiin saataisiin neuvoteltua muutos. Sosiaali- ja terveysministeriö vastustaa tartuntatauteja koskevien toimivaltuuksien säätämistä sopimusasetuksilla, ja pitää niitä myös valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisina. Tartuntatautilakiin sisältyy perusoikeuksia rajoittavia toimivaltuuksia, eikä sosiaali- ja terveysministeriö pidä valtiosääntöoikeudellisesti ongelmattomana sitä, että tällaisia toimivaltuuksia myönnettäisiin irtisanottavissa olevan sopimusasetuksen turvin. Irtisanottavissa olevat sopimusasetukset voisivat myös vaarantaa torjuntatyön toteutumisen haastavissa tilanteissa, jos jompikumpi osapuoli irtisanoisi sopimusasetuksen, eikä uuteen sopimukseen asiassa päästäisi. Tämä vaarantaisi perusoikeuksien toteutumisen Ahvenanmaan maakunnassa. Jos sopimusasetus irtisanottaisiin, valtakunnan viranomaiset eivät välttämättä voisi

asianmukaisella tavalla varmistaa perusoikeuksien toteutumista Ahvenanmaan maakunnassa esimerkiksi vakavissa epidemia- ja pandemiatilanteissa.

46 §:n 21 kohta. Sosiaali- ja terveysministeriö on eri mieltä työryhmän ehdotuksesta ja katsoo, ettei työryhmän ehdotusta voida hyväksyä nykyisessä muodossaan. Siihen olisi tehtävä seuraavat kolme muutosta: Ensinnäkin Ahvenanmaan hallituksen oikeuksia tulisi muuttaa siten, että ne vastaisivat käytännössä voimassa olevan lääkelain (395/1987) 41 ja 52 §:n mukaisia kunnille kuuluvia oikeuksia. Apteekkeja koskevissa päätöksissä päätösvallan tulisi kuitenkin säilyä Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksella (Fimea), ja päätösten tulisi perustua lääkelain mukaisiin yhtenäisiin kriteereihin koko maassa. Työryhmän ehdotusta Ahvenanmaan hallituksen lausunnon ottamisesta harkinnan pohjaksi ei voida hyväksyä, koska se siirtäisi päätösvallan Ahvenanmaan hallitukselle ja johtaisi lääkelain eriarvoiseen soveltamiseen. Toiseksi apteekkien lukumäärää ja sijaintia koskeviin päätöksiin viittaamisen sijasta tulisi viitata lääkelain 41 ja 52 §:n mukaisiin päätöksiin. Apteekkien lukumäärä ja sijainti ratkaistaan näiden pykälien soveltamisalaan kuuluvien päätösten yhteydessä. Kolmanneksi, jos ehdotettu pykälä on tarkoitettu kattamaan sivuapteekkeja, ne tulisi mainita pykälässä apteekkien lisäksi.

95 §. Ruotsin kielellä annettavia määräyksiä ja tietoja koskevaan pykälään ehdotetaan nykyiseen lakiin verrattuna uusia säännöksiä muun muassa siitä, että viranomaismääräysten tulee olla ruotsin kielellä tullakseen voimaan Ahvenanmaalla sekä siitä, että määräykset ja ohjeet ovat voimassa alkuperäisinä, kun ne ovat viranomaisen laatimia tai viranomaisen toimeksiannosta auktorisoidun kääntäjän kääntämiä. Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää huomiota siihen, että pykälän perusteluissa käsitellään yleissitovia työehtosopimuksia selostamatta ehdotettavan sääntelyn merkitystä niihin. Tämä aiheuttaa epäselvyyttä sen suhteen, onko ehdotettuja säännöksiä tarkoitettu sovellettaviksi myös yleissitoviin työehtosopimuksiin.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että sen yhteydessä toimiva työehtosopimuksen yleissitovuuden vahvistamislautakunta vahvistaa päätöksellään, onko sille toimitettu valtakunnallinen työehtosopimus yleissitova soveltamisalallaan. Lautakunta huolehtii siitä, että yleissitovat työehtosopimukset julkaistaan Finlexissä joko suomen tai ruotsin kielellä ja käännöksenä toisella kansalliskielellä. Ministeriö katsoo, että mikäli perusteluissa mainitaan yleissitovat työehtosopimukset, tulisi perusteluissa selkeästi todeta, ettei uusia säännöksiä voimaantulosta tai käännöksen voimassaolosta alkuperäisenä voida soveltaa yleissitoviin työehtosopimuksiin. Työehtosopimukset eivät ole viranomaismääräyksiä tai viranomaisen antamia ohjeita, eikä niiden saatavuus ruotsin kielellä ole niiden voimaantulon edellytys Ahvenanmaalla. Yleissitovan työehtosopimuksen voimaantulosta säädetään työehtosopimuksen yleissitovuuden vahvistamisesta annetussa laissa (56/2001). Myöskään ehdotettua säännöstä käännöksen voimassaolosta alkuperäisenä, ei voida soveltaa työehtosopimuksiin. Oikeuslähteenä voidaan käyttää vain sopimusosapuolten välisen työehtosopimuksen alkuperäistä versiota. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa tulee joko poistaa viittaukset työehtosopimuksiin perusteluista tai selkeästi todeta, ettei säännöksiä voimaantulosta tai käännöksen voimassaolosta alkuperäisenä sovelleta niihin.

97 §. Ehdotetussa säännöksessä on kyse työntekijän oikeudesta saada pyynnöstä työnantajalta ruotsiksi laissa säädetyt tiedot työnteon keskeisistä ehdoista. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että laissa säädetyillä tiedoilla tarkoitetaan tietoja, joita työnantajan on valtakunnan työsopimuslainsäädännön mukaan annettava työntekijälle. Ministeriö kiinnittää tältä osin huomiota siihen, että pykälän perusteluissa esitetään yksityiskohtainen luettelo työnteon keskeisistä ehdoista. Tämä voi antaa virheellisen kuvan siitä, että ehtojen sisältö määräytyisi ehdotettavan säännöksen perusteella, vaikka se määräytyy valtakunnan työlainsäädännön perusteella. Sosiaali-

ja terveysministeriö ehdottaa selvennettäväksi perusteluissa, että pykälässä säädettäisiin yksinomaan oikeudesta saada pyynnöstä selvitys ruotsin kielellä Ahvenanmaalla tehtävässä työssä, kun taas selvityksen sisältö ja antamisen edellytykset muutoin määräytyvät valtakunnan työlaainsäädännön perusteella. Ministeriö kiinnittää huomiota myös siihen, että pykälän terminologia poikkeaa osin työsopimuslain säännöksestä. Pykälän otsikko voisi johdonmukaisuuden vuoksi olla ”Työnteon ehdot” ja kielellinen oikeus voisi kohdistua ”työntekijään”.

Säännöksen noudattamisen valvonta ehdotetaan työsuojeluviranomaisen tehtäväksi. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että työsuojeluviranomainen valvoo jo nykyisellään valtakunnan työsopimuslainsäädännössä säädettyä työnantajan velvollisuutta antaa kirjallinen selvitys työsuhteen keskeisistä ehdoista. Itsehallintolakiin ehdotettu säännös kytkeytyy tähän velvollisuuteen ja olisi siten luonteva osa työsuojeluviranomaisen valvontaa. Pykälässä olisi aineellinen viittaussäännös työsuojelun valvontaa koskevaan sääntelyyn. Ministeriö katsoo, että perusteluissa olisi perusteltua täsmentää, että viittaussäännöksellä ilmaistaan säännöksen kuuluminen työsuojeluviranomaisen valvontaan. Työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annetussa laissa (44/2006) säädetään menettelytavoista, joita työsuojeluviranomainen noudattaa sen valvontaan kuuluvien säännösten valvonnassa. Voimassa olevan työsuojelun valvontalain 13 §:n nojalla olisi mahdollista antaa kehoitus asiassa, joka koskee laissa tarkoitettua velvoitetta antaa kirjallinen selvitys työnteon keskeisistä ehdoista. Mikäli kehotusta ei noudateta, työsuojeluviranomainen voi tehdä velvoittavan päätöksen ja määrätä velvoitteen tehosteeksi uhkasakon.

Pykälän perusteluissa esitetään, että työnantajien tulisi olla valmiita toimittamaan pyynnöstä työntekijöilleen tietoa ruotsin kielellä myös yrityksen säännöistä, ohjeista ja vastaavasta aineistosta. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että kyseinen suositusluonteinen ohjaus tulisi poistaa perusteluista, koska se ei liity pykälän normisisältöön ja voi aiheuttaa epäselvyyttä velvoitteen laajuudesta. Perusteluissa esitetään myös, että Ahvenanmaan hallituksen saama tieto työnantajan mahdollisesta velvoitteen laiminlyönnistä voisi vaikuttaa elinkeinon harjoittamista koskeviin lupa- ja valvonta-asioihin. Ministeriö katsoo, että tämäkin kohta tulisi poistaa, koska se ei koske pykälän soveltamista tai valvontaa. Säännöksen valvonta kuuluu ehdotuksen mukaan yksinomaan työsuojeluviranomaiselle, ja viittaus elinkeinon harjoittamista koskeviin edellytyksiin voi aiheuttaa epäselvyyttä toimivaltasuhteista sekä herättää kysymyksiä laiminlyönnin seuraamusten päällekkäisyydestä.

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto perustuu suomenkieliseen tekstiin. Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää huomiota siihen, että 97 §:n suomenkielisessä käännöksessä käytetty ilmaisu ”palkattava” poikkeaa ruotsinkielisestä ilmauksesta ”den som anställd”. Ruotsiksi pykälä koskee työsuhteeseen palkattua työntekijää, suomenkielinen ”palkattava” viittaa henkilöön, jota ollaan ottamassa työsuhteeseen.

Kansliapäällikön sijainen,
osastopäällikkö Annakaisa livari

Erityisasiantuntija Mia Mäkinen

Liitteet: Ruotsinkielinen käännös lausunnosta

Jakelu: OM Kirjaamo

Tiedoksi: Sosiaali- ja terveysministeri
Sosiaaliturvaministeri
STM:n erityisavustajat
VSI Rissanen
STM Osastot ja Yksiköt
STM:n osastojen Ahvenanmaa-yhdyshenkilöt

VN/35482/2024-STM-68

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: